

KONYA'DA HADİS OKUMA VE BUHÂRÎHÂNLIK GELENEĞİ ÜZERİNE

Ahmet ÇELİK - Hasan YAŞAR

Malazgirt savaşından hemen sonra müslüman Türklerin eline geçen Konya 1096 tarihinden itibaren Anadolu Selçuklu devletinin başkenti olmuş ve bu vasfını Selçukluların tarih sahnesinden çekildiği 1308 yılına kadar devam ettirmiştir.

Haçlı saldırıları ve Moğol istilası yüzünden on üçüncü yüzyılda Mâverâünnehir, Horasan, Suriye ve Endülüs'ten pek çok âlim ve mutasavvıf Konya'ya hicret etmiş ve bu ilim adamları **Selçukluların Darülmülk'**ünü İslam dünyasının en önemli bir ilim ve irfan merkezi haline getirmişlerdir.

Konya'da bu dönemde **Altunaba, Akıncı, Nizamiye, Sultan Veled,**

Seyfiyye, Hatuniye, Sırçalı ve Ta-cülvezir medreseleri açılarak İslam dünyasının her yerinden gelen öğrencilere ev sahipliği yapmıştır.

KONYA'DA HADİS MECLİSLERİ

Selçuklular döneminde Konya'da hadis sahasında en önemli bilginlerden birisi **Şeyh Sadreddin el-Konevî** (v.1274) idi. Tarihçi Kerimüddin Mahmud Aksarayı yazdığı Müsameratü'l-Ahbar adlı eserinde Şeyh Sadreddin el-Konevî'yi "*yaşadığı toplumu irşad eden din büyüğü, mükemmel ve olgun bir âlim, doğu ve batı ülkelerinden gelip kendisine danışılan, hadis ilmi başta olmak üzere bü-*

tün ilim dallarında söz sahibi olan biri” olarak tanıtılmaktadır.⁽¹⁾

Bir muhaddis olarak Şeyh Sadreddin el-Konevi, Konya’ya geldiği 1246’dan 1274’teki vefatına kadar konağında **Mecdüddin İbnü’l-Esîr’in “Cami’u’l-usûl fi ehadîsi’r-Rasûl”** adlı kitabını okuyup açıklıyordu. Şeyh Sadreddin Konevi’ye bu eseri Musul’dan babası Mecdüddin İshak getirmiş, ayrıca Konevi, Kahire’de öğrenci iken hocası Şerefüddin Yakûb el-Mevsîlî’den sema yoluyla bizzat dinlemiştir.

Cami’u’l-Usûl’un ilk sayfalarına Sadreddin el-Konevi tarafından derslerine katılanların isimleri not edilmiştir. Cami’u’l-Usûl’un Konya Karatay Yusuf’ağa Kütüphanesi’nde bulunan cüzle-
rindeki⁽²⁾ sema kayıtları incelendiğinde o dönemin sultan, melik, emir, vezir gibi yöneticilerinin yanında tefsir, kırat, hadis, fıkıh ve tasavvuf gibi İslami ilimlerde öne çıkan bir çok ilim talebesi Sadreddin el-Konevi’den hadis dinlediği anlaşılmaktadır.⁽³⁾

Şeyh Sadreddin el-Konevi, yazmış olduğu **“Kırk Hadis Şerhi”** adlı eserinde 29 hadis-i şerif tasavvufî yorumlarıyla birlikte açıklamıştır.

Ayrıca Hz. Peygamberin sünnetine bağlılığın bir ifadesi olarak Şeyh Sadreddin el-Konevi, vefatından sonra

fıkıh kitaplarında yazıldığı gibi değil, hadis kitaplarında anlatıldığı gibi cenezesinin yıkanmasını vasiyyet etmiştir.

KONYA DARÜLHADİSLERİ

Sadreddin Konevi’nin, konağında başlattığı hadis dersleri bir müddet sonra meyvesini vermiş Konya’da hadis ilimlerinin okutulacağı **İnce Minareli Medresesi ve Kadı Hürremşah Darülhadislerinin**⁽⁴⁾ açılmasına öncülük etmiştir.

1251’de vezir Celaleddin Karatay tarafından inşa ettirilmiş olan Karatay Medresesinin Taç kapısı üzerine Selçuklu sülüsü ile Hz. Peygamber Efendimizin (s.a.s) cevamiu’l-kelim kısa yani özlü **28 hadis-i şerifi** yazılmıştır. Selçuklu döneminde tefsir öğretimi için inşa edilen Karatay Medresesi’nin kapısına özlü hadislerin işlenmesi ve aynı dönemde hadis ihtisası için yaptırılan İnce Minare Darülhadisi’nin giriş kapısına ayete’l-kürsi, Yasin ve Fetih surelerinden ayetlerin mermerlere işlenmesi, Selçuklu Türklerinin Kur’an ve sünnet-i seniye bütünlüğüne işaret eden anlayışını ifade etmesi oldukça önemli ve anlamlıdır.

Konya’da **Osmanlı döneminde** de müfredatında yalnızca hadis ve hadis ilimleri okutulan darülhadisler açılmaya devam etmiştir. Bu dönemde açılan darülhadisler ise şunlardır.

1. Musahib Mustafa Paşa Darülhadisi: 1681’de açılmıştır. Darülhadis, Konya’da Karakurt Mahallesi yakınında inşa edilmiştir,

2. Saraçzade Abdülkerim Efendi Darülhadisi: 1703’te açılmıştır. Darülhadis, Fakih Dede Mahallesi’nde, Fakih Dede Mescidi’nin yakınında idi.

3. Hacı Abdülfettah Ça-

(4) Nebi Bozkurt, “Darülhadis”, TDV İslam Ansiklopedisi, c.8, s.528.

(1) Kerimüddin Mahmud Aksarayî, Müsâmeretü’l-Ahbâr, (Çeviren: Mürsel Öztürk), Ankara 2000, s. 68.

(2) Konya Karatay Yusuf’ağa Kütüphanesi, No: 5045,5046, 5047, 5048, 5049, 5050,5051, 5052, 5053, 5055, 5057.

(3) Muhammet Yılmaz, “Sadreddin Konevi’nin Huzurunda Okunan İbnü’l-Esîr’in Cami’u’l-usûl Adlı Eserinin Semâ Kayıtları”, Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (ÇÜİFD) 13 / 2 (Haziran 2013): 1-19; Mikâil Bayram, “Sadru’d-Din Konevi Kütüphanesi ve Kitapları”, Marife Dini Araştırmalar Dergisi 1 / 2 (Ekim 2001), s.179-186.

Ali Rıza Kudsi Efendi (v.1956)

vuş Darülhadis: 1712'de açılmıştır. Darülhadis günümüzde Kızılay Hastanesi'nin doğusunda idi.

4. Çolak Hacı Ali (Han-ı Cedid) Darülhadis: 1713'te açılmıştır. Darülhadis Konya Kalesinin içinde Alacamescit Mahallesi'nde idi.⁽⁵⁾

KONYA'DA HADİS SİLSİLELERİ

Konya bölgesinde birçok ulemanın icazetlerinde müselsel hadis silsileleri görülmektedir. Bu hadis silsileleri daha çok Fahru'r-rum Kara Hacı Mustafa Efendi (v.1734) ve oğlu Ebu Said Muhammed el-Hadimi (v.1761), Muhammed Kudsi Memiş Efendi (v.1852) ve Kadınhanlı Ahmed Kudsi Efendi'ye (v.1893) dayanmaktadır.⁽⁶⁾

1.Ebu Said Muhammed el-Hadimi

Ebu Said Muhammed el-Hadimi'nin hadis silsilesi babası muhaddis, şeyh, Kara Hacı Mustafa Efendi'ye

Kadınhanlı Ahmet Kudsi Efendi kabir taşı

(v.1734) dayanmaktadır. Mustafa Efendi, banisi olduğu Hadim Medresesinde Buhârî ve Müslim'in Sahihleri, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî ve İbn Mâce'nin Sünenleri, Begavî'nin Mesâbih'i, Kadı İyaz'ın Şifa'sı, Suyûtî'nin Camiu's-Sağir'i ve Hafız el-Münziri'nin et-Tergib ve't-Terhib'i okutmuştur.⁽⁷⁾

Ebu Said Muhammed el-Hadimi'nin Buhârî'den Kara Hacı Mustafa Efendi'ye kadar uzanan (ve İmam Buhârî'nin Sahih'i için verilen) hadis icazet silsilesi şöyledir: Muhammed b. İsmail el-Buhârî - Ebû Abdullah Muhammed b. Yûsuf - Abdullah es-Serahsî - Ebu'l-Hasan Abdurrahman ed-Dâvûdî - Ebu'l-vakt Abdülevvel es-Siczi - Sirâceddin Ebû Abdullah b. Muhammed ez-Zebîdî - Ebû Tâlib Hacer - Burhâneddin Ebû İshâk İbrahim eş-Şâmî - İbn Hacer el-Askalânî - Zekeriyya el-Ensârî - Abdu'l-Ali'nin babası - Ahmed b. Muhammed Abdu'l-Ali - Hayreddin ed-Deylemî - Muhammed b. Ali el-Kâmilî - Muhammed et-Tarsûsî ve Kara Hacı Mustafa Efendi.⁽⁸⁾

2.Muhammed Kudsi Memiş Efendi

Muhammed Kudsi Memiş Efendi'ye ait olan hadis silsilesi ise Reyhanzâde diye bilinen hafız, âlim, kâmil, muhad-

(5) Yusuf Küçükdağ, "Konya'da Osmanlı Döneminde İnşa Edilen Darülhadisler, Vakıfları ve Vakfiyeleri", Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi, Konya, Ekim 2018, sy.1, s.1-31.

(6) Günümüzde Konya'da müselsel hadis senedi Dr. Nurettin Boyacılar hoca vasıtasıyla devam ettirmektedir. Boyacıların hadis silsilesi, Abdulfettah Ebu Gudde - Muhammed Zahid el-Kevseri - Valid el-Macid - Hasan Hilmi el-Kastamonî ve Ahmet Ziyaeddin el-Gümüşhanevi vasıtasıyla İmam Buhârî'ye ulaşmaktadır.

(7) Ahmet Çelik, "Kara Hacı Mustafa el-Hadimi" Akademik Sayfalar, 28 Nisan 2021, sy.17, s.262-266.

(8) Yaşar Sarıkaya, Ebû Sâid el-Hâdimî, İstanbul 2008, s. 36.

Ahmet Ziya Efendi (v. 1923)

dis, es-Seyyid Muhammed Şükrü el-Burhanzade el-Alai⁽⁹⁾ ile Müftü Seyyid Ahmed el-Hadimi vasıtasıyla Ebu Said Muhammed el-Hadimi'ye dayanmaktadır.⁽¹⁰⁾

3.Kadınhanılı Topbaşzade Ahmed Kudsi Efendi

Konya'da tefsir ve hadis okutarak şöhret kazanan alimlerimizden biri olan Kadınhanılı Topbaşzade Ahmed Kudsi Efendi'dir. Mekke ve Medine'de Şeyh Kutbî ve Şeyh Senusi'den hadis ve tefsir okuyarak icazet ve Konya'da Muhammed Kudsi Memiş Efendi'den Nakşi tarikatı üzere tasavvufi hilafet almıştır. Kırk bin hadis-i şerifi ezberlediğinden dolayı "**Seyyidi'l-muhaddisin/hadisçilerin efendisi**" diye adlandırılan Ahmed Kudsi Efendi, 1291/1874 tarihli Konya Vilayet Salnamesi'ne göre Sultan Selim Camii'nde 48 öğrenciye hafta içi İmam Buhârî'nin Camiu's-Sahih ile Kadı İyaz'ın Şifay-ı Şerif adlı eserini okutmaktaydı.⁽¹¹⁾

(9) İsmail Bilgili-Ahmet Çelik, Muhammed Kudsi Memiş Efendi, Konya, 2013, s. 98, 183

(10) Şeyh Ahmed Ziya Efendi'nin Ali Rıza Kudsi Efendi'ye Verdiği icazetten Koyunoğlu no: 37.023

(11) Konya Vilayet Salnamesi, 1291/1874; İsmail Lütfi Çakan, "Ahmed Kudsi Efendi", TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul, 1989, c.2, s.97; Veli Sabri Uyar, Hattatlar Armağanı, Konya, sy.116-117, s.55-56; Veli Sabri Uyar, Konya Bilginleri, Konya, Ekim-Kasım 1948, sy.121-122, s.42.

KONYALI MUHADDİSLER

Ulemadan Hadimli Ahmet Efendi (v.1839), Alanya kazasına giderek orada meşhur muhaddis Reyhanzade Hocae-fendi'den hadis ilimlerini okuduktan sonra memleketine dönerek hadis ilimleriyle meşgul olmuştur. Ahmet Efendi, 1248/1832'de Konya'ya hicrete ederek eğitim öğretimle meşgul olmakta iken Kadızade Medresesi müderrisliğine tayin edilmiş ve burada şöhreti gittikçe artarak hadis ilmindeki bilgisinden dolayı "**Muhaddis Ahmet Efendi**" unvanıyla anılmaya başlanmıştır.⁽¹²⁾

Muhammed Kudsi Memiş Efendi'nin oğlu **Şeyh Muhammed Bahaeddin Efendi** (v.1906) bir şeyh ve müderris olarak aynı zamanda **kütüb-ü sitte ve cevam-i hadis hafızıydı**.⁽¹³⁾ Muhammed Bahaeddin Efendi hadisle ilgili bilgileri babası Muhammed Kudsi Memiş Efendi ile onun halifesi Kadınhanılı Topbaşzade Ahmed Kudsi Efendi'den tahsil etmiştir.⁽¹⁴⁾

Muhammed Bahaeddin Efendi'nin oğlu Konya Islah-ı Medaris-i İslamiye Medresesi müderrisi ve Nakşi tarikatı şeyhlerinden olan **Ahmet Ziya Efendi** (v. 1923) ise, **kütüb-ü sitte hafızı** idi.⁽¹⁵⁾

Ali Rıza Kudsi Efendi (v.1956), Ahmet Ziya Efendi'den Buhârî, Müslim, Ebu Davud, Tirmizi, Nesai ve İbni Mace'den oluşan altı ana hadis kitabı (Kütüb-i sitte) ile İmam Suyuti'nin el-Camiu's-sağir adlı eserinden rivayet icazeti alarak bu eserlerin hafızı olmuştur.⁽¹⁶⁾

Nuzumlalızade Hacı Mustafa Efendi, babası Hacı Hüseyin Efendi'den icazet almış ve onun vefatından sonra yerine Mecidiye Medresesi müderrisi olmuştur. Mustafa Efendi müderrislikle beraber uzun yıllar Aziziye Camii'nde **muhaddislik** görevinde bulunmuştur.⁽¹⁷⁾ Güzel sülüs, nesih ve

(12) Veli Sabri Uyar, Konya Bilginleri, Konya, Mayıs-Haziran 1950, sy.139-140, s.5.

(13) Mahmut Sural, "Her Yönüyle Konya", 10 Eylül 1975.

(14) İsmail Bilgili-Ahmet Çelik, Muhammed Kudsi Memiş Efendi, Konya, 2013, s. 61

(15) Mahmut Sural, "Her Yönüyle Konya", 11 Eylül 1975.

(16) Mahmut Sural, "Her Yönüyle Konya", 12 Eylül 1975.

(17) Veli Sabri Uyar, Hattatlar Armağanı, Konya Mayıs-Haziran 1949, sy.127-128, s.33.

Muhaddiszade Hasan Efendi (v.1940)

ta'lik yazı yazan Mustafa Efendi, İmam Suyûti'ye ait on sekiz risaleyi istinsah etmiştir.⁽¹⁸⁾

Parlak Hoca adıyla anılan **Hacı Ahmet Fahri Efendi** (v.1877), ilm-i hadis okutan Konyalı âlimlerimizdendir.⁽¹⁹⁾

Silleli Nazif Efendi (v.1889)⁽²⁰⁾ Konya'nın meşhur muhaddislerdendi. Sille'de bulunan medresesinde yıllarca usul-ü hadis dersleri okutmuştur.⁽²¹⁾

Nakşi tarikatı şeyhlerinden **İçelli Mehmet Efendi** (v.1880), tefsir, ke-lam, fıkah tasavvuf, ilimleriyle birlikte özellikle hadis alanında ihtisas sahibi birisi olarak anılmaktadır.⁽²²⁾

Konya'da "**Reisü'l-ulema**" lakabıyla anılan **Anamurlu Salih Efendi**, Mersin, Hadim, Kayseri ve İstanbul'da tahsil görmüş ve Konya'ya yerleşerek Karatay Medresesi'nde tefsir, İnce Minareli Medresesi'nde hadis okutmuş-

(18) Mahmut Sural, "Her Yönüyle Konya", Yeni Konya, 18 Eylül 1975.

(19) Veli Sabri Uyar, Hattatlar Armağanı, Konya, Mart-Nisan 1949, sy. 125-126, s.20 s.15

(20) Ahmet Çelik, "Silleli İsmail Nazif Baykal", Akademik Sayfalar, 25 Ekim 2017, sy.26, s.402-416.

(21) Veli Sabri Uyar, Konya, Hattatlar, Konya, Mayıs-Haziran 1949, sy.127-128 S.30

(22) Veli Sabri Uyar, Konya Bilginleri, Konya, sy.122, s. 31.

Mehmet Ragıp Atademir (v.1953)

tur.⁽²³⁾

İçelli Hacı Osman Efendi (v.1884) kayın pederi Anamurlu Salih Efendi'den sonra tahsil için İstanbul'a gitmiş orada girdiği ruûs imtihanını kazanması üzerine kendisine müderrislik ve **muhaddislik** payesi verilmiştir. Hacı Osman Efendi Konya'ya döndükten sonra İnce Minare Darülhadis'i'ne müderris olarak atanmış, burada bir muhaddis olarak pek çok öğrenci yetiştirmiştir.⁽²⁴⁾

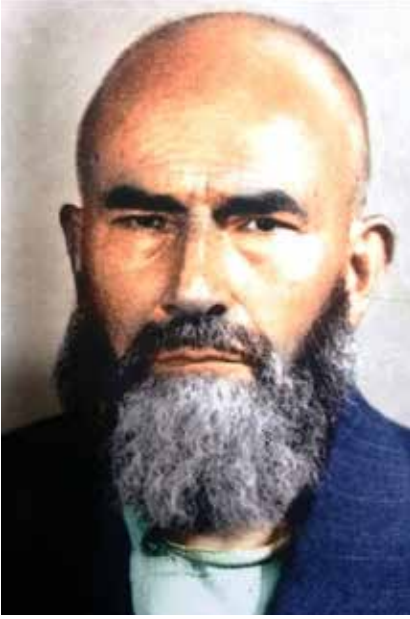
İlgın müftüsü **Abdullah Hilmi Efendi**, 1314/1896 tarihinde İlgın Camii Atık Medresesi'ne müderris tayin olunmuş, bir buçuk yıl müderrislikten sonra kaza müftüsü Hasan Efendi'nin görevden azledilmesi üzerine 1898'de İlgın Müftü seçilmiştir. Müftü Abdullah Hilmi Efendi bir yandan ifta işiyle meşgul olurken diğer yandan medresesinde sabahları öğrencilerine hadis ilimleri okutmuştur.⁽²⁵⁾

Konya Darulhilafe Medresesi müderrislerinde **Aksekili Abdullah Hilmi Efendi** (v.1928), 1921'de adı geçen medresede 1924'e kadar hadis-i şerif

(23) Mahmut Sural, "Her Yönüyle Konya", Yeni Konya, 30 Eylül 1975.

(24) Mahmut Sural, "Her Yönüyle Konya", Yeni Konya, 25 Eylül 1975.

(25) Veli Sabri Uyar, Konya Bilginleri Konya, sy. 129 s.48

Hacı Veyiszade Mustafa Efendi (v.1960)

dersleri okutmuştur.⁽²⁶⁾

Muhaddiszade Hasan Efendi (v.1940), Konya'nın ünlü müderrislerinden **muhaddis** Mehmet Efendi'nin oğludur. Babasından ve Aladağlı Ahmet Rüşdi Efendi'den icazet aldıktan sonra babasının görevli bulunduğu Muhaddiszade Medresesi'ne müderris oldu. Hadis ilminde mutehassis olan Hasan Efendi, Asrî Camii yanında bulunan **Muhaddiszade Medresesi'**nde 1924'e kadar görev yapmıştır.⁽²⁷⁾

Son dönem Konya ulemasından **Hamdizade Mehmet Ragıp Atademir Efendi** (v.1953), İmam Müslim'in el-Camiü's-Sahih adlı eserini başından sonuna kadar -4000 sayfa olarak Türkçe'ye tercüme etmiş ancak yayınlamaya fırsat bulamadan vefat etmiştir.⁽²⁸⁾

Hacı Veyiszade Mustafa Efendi (v.1960) Konya'nın en önemli muhad-dislerindendi. Babası **Hacı Veyis Şük-rü Efendi**'den (v.1935) aldığı ilmi icazeti incelendiğinde hadis silsilesi önce

(26) Veli Sabri Uyar, Hattatlar Armağanı, Konya, Ekim Aralık 1947, sy.108-110, s.8

(27) Mahmut Sural, "Her Yönüyle Konya", Yeni Konya, 13 Eylül 1975.

(28) Hamdi Ragıp Atademir, "Babama Dair", Yeni Konya, 8 Ekim 1953; Tefik Bilge, "Tehassüsler", Yeni Konya, 8 Ekim 1953; Mehmet Önder, "Ölümü Dolayısıyla H. Mehmet Ragıp Atademir", Yeni Konya, 1 Ekim 1953; Mahmut Sural, "Her Yönüyle Konya", Yeni Konya, 20 Eylül 1975.

Kaşıkçı Ali Rıza Efendi (v.1969)

Konya uleması aracılığı ile Ebu Said Muhammed el-Hadimi'ye oradan da İmam Buhârî'yi ulaştırmaktadır. Bundan dolayı Hacı Veyiszade Mustafa Efendi, 1922-1923 yıllarında Sultan Selim Camii'nde **muhaddislik** görevinde bulunmuştur. Özlük dosyasında yazdığı tercümei hal varakasında: "Ahiren Konya'da vaki Sultan Selim Camii şerifinde 19 Kanunuevvel sene 1338/19 Aralık 1922 deruhteme muhaddislik tevcih (hadis ilmi okutma) ve tevcih-i mezkûrun mülga Şura-ı Evkafca kabul ve mülga olunmuş Evkaf Vekâlet'in fi 26 Rebiulevvel sene 1342 hicri (rumi sene 1339 fi 5 Kanunuevvel (5 Aralık 1923) ve 1194/36 emri mucibince devam olundu."⁽²⁹⁾ kaydı mevcuttur.

TELİF VE TERCÜMELER

Konya'da hadis sahasında telif eser yazarlardan biri de Nakşi tarikatı meşayihinden **Kaşıkçı Ali Rıza Efendi**'dir (v.1969). Ali Rıza Efendi "**Kırk Hadis Şerhi**" adıyla bir eser hazırlamıştır.⁽³⁰⁾

Hadimli Mehmet Vehbi Efendi (v.1949) ise İmam Buhârî'nin Camiü's-sahih adlı eserini muhtasar olarak

(29) DİBA Mustafa Kurucu Özlük Dosyası, 24-0004.

(30) Bu eser Ahmet Çelik tarafından yayına hazırlanmış olup "Kaşıkçı Ali Rıza Efendi, Kırk Hadis Necatül Müminin Min Ehadisil Erbain", (Konya 2018) adıyla Rıza Konevi Vakfı tarafından yayınlanmıştır.

Hadimli Mehmet Vehbi Efendi (v.1949)

Türkçe'ye çevirmiştir. 1646 hadisi şerifin tercümesi ve izahının yapıldığı eser dört cilt halinde “Sahih-i Buhâri Tecrid-i Sarîh Muhtasarı” adıyla 1966'da İstanbul'da yayınlanmıştır.⁽³¹⁾

KONYA VALİSİNİN İSTEĞİ

Sultan Abdülhamid dönemi Konya Valilerinden Avlonyalı Mehmet Ferit Paşa, 26 Haziran 1315/8 Temmuz 1899'da Maarif Nezaretine gönderdiği bir yazıda Konya için 150-200 takım Buhârî şerif istemiştir. Vali Mehmet Ferid Paşa yazısında şöyle demektedir:

“Buhârî-i Şerif'ten 150-200 nüshanın irtası (verilmesi) hakkında irade-i seniye-i şeref (padişahın kararı) taalluk etmiş ve keyfiyet (durum) taraf-ı samilerimize tebliğ olduğunu mübeyyen Hümayun Baş Kitabet-i celilesinden iş'ar buyrulmuş iken kütüb-i şerife-i mezkure (adı geçen eserler) henüz (Konya'ya) gönderilmemiştir. Müderrisin ve ulema (alimler) bu bağbaşı seniyeden teşekkür eyledikleri ve nüsha-i mezkurenin vurduna muntazır oldukları (bekledikleri) cihetle te'kid-i keyfiyet olunur.”

(31) Nuri Tuğlu, Konyalı Mehmed Vehbi Efendi ve Sahih-i Buhârî Tercümesi Üzerine Muhtasar Bir Değerlendirme, İ.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi Güz 2017/8(2) 41-58; Günümüzde Konya'da İmam Buhârî'nin Sahihini "Muhtasarı Tecrid-i Sarîh" (Konya 2004) adıyla tercüme edenlerden birisi de Abdullah Feyzi Kocaer'dir.

Abdülkadir Gevrakî Efendi (v.1903)

Konya Valisi Ferid Paşa'nın bu yazısı üzerine Maarif-i Umumiye Nezareti, 29 Haziran 1315/11 Temmuz 1899'da 100 takım matbu Buhârî-i Şerif'i Konya'ya göndermiştir.⁽³²⁾

BUHARİ DERSLERİ

Konya'da düzenli olarak Sahih-i Buhârî dersi verilen medrese **Cevizaltı Medresesi** idi. **Müsevvidzade Abdullah Efendi** (v.1886), adı geçen medresede hafta içi sabah ve tatil günlerinde ise ikindiden sonra öğrencilere İmam Buhârî'nin Sahih'ini okutmaktaydı.⁽³³⁾

Konya Müftüsü **Kadınhanlı Hacı Hüseyin Efendi** (v.1894), 1883'te müderrisi bulunduğu Ziyaiye Medresesinde 90 talebeye, Buhârî-i şerif dersi okutmaktaydı.⁽³⁴⁾

Abdülkadir Gevrakî Efendi (v.1903), Kadınhanlı Hacı Hüseyin Efendi'nin yerine 1894 Temmuz'unda Konya müftüsü olmuştu. Müftü Abdülkadir Efendi, diyanete son derece riayetkâr idi, Daima fakirleri ve mazlumları korur kollardı. Emri maruf nehyi münkerden asla vazgeçmez bu yolda adeta canını feda ederdi. Konya müftüsü Abdülkadir Gevrakî Efendi, Buhârî-i Şerifi iki defa öğrencilerine okutarak

(32) BOA MF.MKT.454-60; BOA, MF.İ, 5-74.

(33) Konya Vilayeti Salnamesi, 1291/1874.

(34) Konya Vilayet, Salnamesi, 1300/1884, s.56.

hatmetmiştir.⁽³⁵⁾

Kadınhanlı Ali Rıza Efendi (v.1931), müftü Aladağlı Hacı Ahmet Efendi'nin 1910 yılında gittiği Hicaz'da vefatından sonra yerine Konya müftüsü olarak tayin edilmiş ve Osmanlı döneminin son müftüsü olarak 12 sene görev yapmıştır. Ali Rıza Efendi müftülük görevi ile birlikte Aziziye Camiinde **muhaddislik** görevini ifa etmiştir.⁽³⁶⁾

BUHÂRİHAN MÜFTÜ: ABDULLAH ULUBAY

Konya müftülerinden Beyşehirli Abdullah Ulubay Efendi (1879-1959) son dönem **muhaddis** ve **Buhârîhan**larından idi.⁽³⁷⁾ Abdullah Ulubay, 1295/1879'da Beyşehir'de doğmuştur. Hafız Ali Efendi'nin oğludur. İlk tahsilini Beyşehir'de yaptıktan sonra. Konya'da Aksekili Mehmet Efendi'den icazet almış ve İstanbul'da Muğlalı Müsevit Ali Rıza Efendi'den ve Arnavut Hüseyin Efendi'den ilim tahsil etmiştir.

Abdullah Efendi, İstanbul'da iken 1913-1918 yılları arasında Fatih, Beyazıt, Süleymaniye ve Sultan Ahmet gibi selatin camilerinin yanında Valide Sultan, Dolmabahçe, Rumelihisarı, Ortaköy ve Çırağan Camilerinde vaazlar vermiş ve **"Buhârîhan"** olarak İmam Buhârî'nin Camii's-sahih adlı hadis kitabını halka okutmuştur.⁽³⁸⁾

Abdullah Ulubay, 1329/1913'te Medresetü'l-kudat'a⁽³⁹⁾ girerek 4 Rebiulevvel 1337/11 Kanunevvel/Aralık 1334/1918'de mezun olmuş⁽⁴⁰⁾ aynı zamanda da İstanbul Darulmuallimin Mektebine devam etmiştir.

19 Kanunsani 1326/1 Şubat 1911 tarihinden 25 Mart 1327/7 Nisan 1911 tarihine kadar iki ay yedi gün

(35) Veli Sabri Uyar, Konya Bilginleri, Konya, sy. 129, s.44.

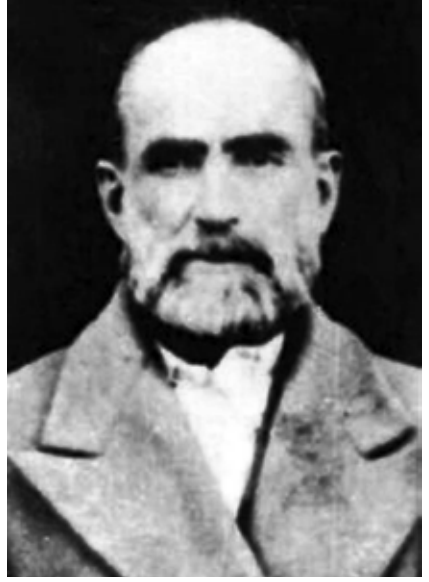
(36) Veli Sabri Uyar, Konya Bilginleri Konya, sy. 129, s.44.

(37) Veli Sabri Uyar, Hattatlar Armağanı, Konya, Ekim Aralık 1947, sy.108-110 s. 7.

(38) DİBA, 1951-1186 Abdullah Ulubay Özlük Dosyası, s.1, 8-11.

(39) Medresetü'l-kudat: Şer'î mahkemelere hâkim yetiştirmek amacıyla şeyhülislâmiğe bağlı olarak 1854'te İstanbul'da kurulan ve 1924 yılına kadar faaliyetinde bulunan hukuk okuludur. Bakınız: Mehmet İpşirli, Medresetü'l-kudat, İslam Ansiklopedisi, c.28, s.343-344.

(40) DİBA, 1951-1186 Abdullah Ulubay Özlük Dosyası s.13-14.

Abdullah Ulubay Efendi (1879-1959)

müddetle Isparta İdadisinde ulum-u diniye muallimliği yapmış olan Abdullah Efendi, 25 Mart 1327/7 Nisan 1911'de Konya Darulmuallimat Mektebi (Kız Öğretmen Okulu) ulum-u diniye muallimliğine tayin edilmiştir.⁽⁴¹⁾

15 Kânunuevvel / Aralık 1339 / 1923'te 1500 kuruş maaşla Konya Darulmuallimin Mektebi din dersleri muallimliğine tayin edilmiş⁽⁴²⁾ 1926-1927 öğretim yılında kadro harici bırakıldığı için, beş ay yirmi üç gün açıkta kaldıktan sonra Konya Kız Muallim Mektebi din dersleri muallimliğine atanmıştır. Ancak girdiği "din dersi" müfredattan kaldırılınca, harcırahsız olarak Van Ortaokulu'na tayin edilmiştir. Van'a tayinini kabul etmeyerek istifa edince bakanlık emriyle "emekli maaşı ve ikramiyesi verilmeden" emekliye sevk edilmiştir. Uzun süre açıkta kalan Abdullah Efendi, vakıflardan aldığı az bir gelirle, 1932'de Aziziye Camii vaizliğe başlamış ve. 1943'te Konya Merkez Vaizliğine atanarak memuriyete dönen Abdulah Ulubay. Aziziye Camii şerifinde **muhaddislik** görevinde bulunmuştur.

1944'te yaş haddinden dolayı emekliye sevk edilmiş ancak emekli olmasına rağmen 1 Mart 1951'de Konya Müftü-

(41) BOA, MF.IBT. 312.19.

(42) BYEK 59 Darulmuallim ve Darulmuallimat'a ait Ödemeler, s.21.

lügüne seçilmiştir.⁽⁴³⁾ Müftülük görevi ile birlikte 1951'den itibaren Konya İmam Hatip Okulunda akaid derslerine girmiştir.⁽⁴⁴⁾

Konya Müftülüğü görevinde iken 8 Aralık 1956'da tekrar emekliye sevk edilen Abdullah Efendi⁽⁴⁵⁾ yerine tayin edilecek uygun bir müftünün bulunmaması üzerine 2 Nisan 1957 tarihinde yeniden Konya Müftüsü olarak tayin edilmiştir. Bundan sonra müftülük görevine, 21 Ocak 1959'da vefat edinceye kadar devam etti.⁽⁴⁶⁾

Zamanın Konya Valisi Cemil Keleşoğlu, kendilerine büyük değer verir ve büyük bir hürmet gösterirdi. Cemil Keleşoğlu, Abdullah Efendi'nin vefatına yakın yıllarda bir Amerikalı uzmanla ziyaretine geleceğini haber verir. Abdullah Efendi dini kıyafetini giyer ve misafirleri beklemeye başlar. Misafirler gelir, önden Amerikalı, arkasından tercüman, onu takiben de Vali Bey içeri girer. Abdullah Efendi, Amerikalı içeri girerken ayağa kalkmaz, Vali Bey'i ise ayakta karşılar. Hal hatır sorulduktan sonra, hoca şu açıklamayı yapar:

- Ben en son ve mütekâmil bir dinin temsilcisiyim, size onun için ayağa kalkmadım. Özür dileysem ayağa kalkmış gibi olurum!

Bu açıklama Vali Bey'in çok hoşuna gitmiş Hoca hakkında iltifatlarda bulunmuştur. Amerikalı sohbet sırasında Müftü Efendi'ye pek çok soru yönelir ve cevaplarını da alır. Hocayı çok beğenen Amerikalı şöyle der:

- Ben pek çok İslâm ülkesi gezdim ve pek çok ilim adamı ile görüştüm, sizin kadar entellek-tüel, sizin kadar bilgili din adamı ile karşılaşmadım.

Amerikalı, Amerika'da kuracakları İslâm Enstitüsü için, Abdullah Ulubay'ı uzman olarak Amerika'ya davet etmiş her türlü ihtiyacının karşılanacağını ve istediği ücretin verileceği söylemişti. Ancak Abdullah Ulubay teşekkür eder ve ihtiyarlığını ileri sürerek bu teklifi reddetmiştir.⁽⁴⁷⁾

(43) Yeni Konya 2 Mart 1951, 29 Nisan 1951.

(44) Ahmet Çelik, Konya İmam Hatip Okulu, Konya 2020, s.72-73.

(45) Yeni Konya 10 Aralık 1956.

(46) Mehmet Ali Uz, "Ulubay, Abdullah", Konya Ansiklopedisi, c.9, s.11.

(47) Mahmut Sural, Her Yönüyle Konya, Yeni Konya, 4 Kasım 1975.

Abdullah Ulubay, Buharihanlık

BUHARİHANLIK BELGESİ

Beyşehirli Abdullah Efendi, İstanbul'da bulunduğu dönemde aylık 200 kuruş maaşla İstanbul Aksaray mahallesinde bulunan Pertevnihal Valide Sultan camiiinde Cuma ve Salı günleri sabah namazından sonra İmam Buhârî'nin Camiu's-sahih adlı eserini okutmuştur.

Abdullah Efendi'nin Buhârîhân olduğunu gösterir Sultan Reşâd tuğralı 12 Cemadiyelevvel 1333/15 Mart 1331/28 Mart 1915 tarihli "Evkaf-ı Humâyun Nezareti tarafından erbâb-ı cihete i'ta olunan vesika-ı resmiyesi" şu şekildedir:

"Cihetin nev'i: Cuma ve Salı günlerinde bade's-salati's-subh (sabah namazından sonra) altıncı Buhârî-i Şerîhân

Mahall-i İfası: Cennetmekân Pertevnihal Sultan Hazretleri'nin İstanbul Aksaray nezdinde kain Camii Şerifi

Vazifesi: Şehri (aylık) iki yüz kuruş

Mutasarrıfı sabıkı: Ber mucib-i kayd Mustafa Efendi, Hüseyini Hüsnü Efendi

Mutasarrıf-ı lâhıkı: Konyalı Abdullah Efendi ibni Hafız Ali

Tarih-i tevcih: 5 Teşrinievvel 1330 (21 Ekim 1914)

Müstenidat-ı ileyh: nev'i; Şura-yı Evkaf Kararı, no:3720, tarih: 28 Ağus-

Konya Valisi Ferit Paşa'nın Buhari talebi

tos 1330 (10 Eylül 1914).
 Balada muharrer (yukarıda adı yazılı) Buhârî-i şerîfhân ciheti ehliyeti tahakkuk eden **Abdullah Efendi** uhdesine tevcih olunmağın tevcih-i cihat nizamnamesi mucibince hüsn-i ifa-yı vazifeye bi-hakkın ikdam ve ihtimam eylemek üzere tasarrufunu natik olarak işbu vesika-ı resmiye i'ta kılınmıştır. Fi 12 Cemaziyelevvel 1333 ve 15 Mart 1331 Mühür; Evkaf-ı Hümayun Evrak Kalemî Müdüriyeti"⁽⁴⁸⁾

Cilt No: 15

Sıra numarası: 32

BUHARİHANLIK

Asıl adı el-Cami'ü's-sahih olan ve müellifi Buharalı İmam Muhammed b. İsmail'e nispetle Buhârî-i Şerif diye anılan hadis kitabının sonuna Farsça "handen" fiilinden "okuyan, okuyucu, söyleyen" anlamına gelen "Han" kelimesinin

getirilmesiyle oluşturulmuş "Buhârî okuyan kimse" manasına gelen Buhârîhân sözcüğü Osmanlı Devleti'nde camiler ve türbeler başta olmak üzere çeşitli mekanlarda Buhârî-i Şerif'i okuyan kimselerin genel adı olmuştur.

Hatm sözlükte "örtmek, mühürlemek, bir şeyi tamamlayıp sonuna ulaşmak" gibi mânalara gelir. Kur'ân-ı Kerim'i başından sonuna kadar yüzünden veya ezbere okuyarak bitirmeye, ayrıca Sahih-i Buhârî başta olmak üzere tanınmış hadis kitaplarını okuyup sona erdirmeye hatim "hatim indirmek, hatmetmek" denilmiştir.

Kur'ân-ı Kerim dışında bazı hadis kitapları için de hatim merasimleri yapılmıştır. Bu merasimler, o kitapların ya bir hoca tarafından talebelerine okutulup bitirilmesi veya bir cemaat tarafından sevap kazanmak için okunup tamamlanması üzerine gerçekleştirilmiştir. Sevap kazanma yanında maddî ve mânevî sıkıntılardan, hastalık ve belâlardan, düşman istilâsından kurtulma

(48) DİBA, 1951-1186 Abdullah Ulubay Özlük Dosyası, s.12.

ve her türlü murada kavuşma amacıyla en fazla okunup hatmedilen hadis kitabı İmam Buhârî'nin yazmış olduğu Sahih-i Buhârî adlı eserdir.

Mısırlı tarihçi İbn İyâs, 1505'de Mısır sultanına ait sarayın bahçesinde kurulan büyük bir çadırda Sahih-i Buhârî hatmi yapıldığını haber vermekte, daha önceki tarihlerde eserin sarayda okunduğunu, hatim merasiminin büyük sayıda yapıldığını, bu esnada kadınlara ve ileri gelen âlimlere hil'atler giydirilip bahşişler verildiğini, fakat sonraları hatmin Kale Camii'nde okunup sultanın huzurunda yapılan kısa bir merasimle bitirildiğini söylemektedir.

Sahih-i Buhârî'nin 1798'de Kahire'de Ezher Camii'nde Napolyon Bonapart'ın şehre girmemesi dileğiyle, 1902'de yine aynı yerde kolera tehlikesi sebebiyle hatmedildiği belirtilmekte, 1920'de Türkiye'de Büyük Millet Meclisi açılacağı zaman ülkenin her yerinde **Şahîh-i Buhârî** hatimleri yapıldığı bilinmektedir.⁽⁴⁹⁾

SONUÇ VE TEKLİF

Konya'da hadis meclisleri tertip etmek, bu meclislerde bir hadis kitabının tedris etmek, ihtisas amaçlı hadis ilimlerini öğretmek amacıyla darülhadis medreseleri tesis etmek, açılan medreselerde hadis ilimlerine yer verip okutmak ve son alarak camilerde hadis (özellikle Buhârî-i Şerif) okutmak geleceği Selçuklulardan başlayarak yirminci yüzyıla kadar devam etmiştir. Günümüzde ise bu gelenek tamamen unutulmaya yüz tutmuştur.⁽⁵⁰⁾ Kültürümüzde var olan Buhârî okunması ve hatmedilmesi adetinin Konya'da da yeniden ihyası, geleceğimizde olduğu gibi Sultan Selim ve Aziziye Camiinde başlatılması ne kadar güzel olurdu.

(49) M. Yaşar Kandemir, "Hatim", TDV İslâm Ansiklopedisi İstanbul 1997 c.16. s. 469-470; Mustafa Celil Altuntas, Osmanlı İlim Geleneğinde Buhârîhânlık, Selçuk Üniversitesi SBE Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya 2010; Altuntas, Mustafa Celil, "Osmanlı İlim Geleneğinde Buhârîhânlık", Hadis Tetkikleri Dergisi, 2010, yıl 8, sy. 2, s. 33-67.

(50) İnce Minare Darülhadis Dersleri N.E.Ü İlahiyat Faültesi ile S.Ü. İslami İlimler Fakültesi hocaları tarafından devam ettirilmektedir.

KAYNAKLAR:

- Ahmet Çelik, "Kara Hacı Mustafa el-Hadimi" Akademik sayfalar, 28 Nisan 2021, sy.17, s.262-266.
- Ahmet Çelik, "Silleli İsmail Nazif Baykal", Akademik Sayfalar, 25 Ekim 2017, sy.26, s.402-416.
- Ahmet Çelik, Konya İmam Hatip Okulu, Konya 2020, s.72-73
- BOA, MF.İBT. 312.19.
- BYEK 59 Darulmuallim ve Darulmuallimat'a ait Ödemeler, s.21.
- DİBA Mustafa Kurucu Özlük Dosyası, 24-0004
- DİBA, 1951-1186 Abdullah Ulubay Özlük Dosyası
- İsmail Bilgili-Ahmet Çelik, Muhammed Kudsi Memiş Efendi, Konya, 2013, s. 98, 183
- İsmail Bilgili-Ahmet Çelik, Muhammed Kudsi Memiş Efendi, Konya, 2013
- İsmail Lütfi Çakan, "Ahmed Kudsi Efendi", TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul, 1989, c.2, s.97;
- Kaşıkcı Ali Rıza Efendi, Kırk Hadis Necatül Müminin Min Ehadisil Erbain, (Yayına hazırlayan: Ahmet Çelik), Konya, 2018.
- Kerimüddin Mahmud Aksarayî, Mûsâmeretü'l-Ahbâr, (Çeviren: Mürsel Öztürk), Ankara 2000
- Konya Karatay Yusufpaşa Kütüphanesi, No: 5045,5046, 5047, 5048, 5049, 5050,5051, 5052, 5053, 5055, 5057.
- Konya Vilayet Salnamesi, 1291/1874; 1300/1884
- M. Yaşar Kandemir, "Hatim", TDV İslâm Ansiklopedisi İstanbul 1997 c.16. s.469-470
- Mahmut Sural, "Her Yönüyle Konya", 10-11 Eylül 1975; 4 Kasım 1975.
- Mehmet Ali Uz, "Ulubay, Abdullah", Konya Ansiklopedisi, c.9, s.11
- Mehmet İpşirli, "Medresetü'l-kudat", İslam Ansiklopedisi, c.28. s.343-344.
- Mikâil Bayram, "Sadru'd-Din Konevi Kütüphanesi ve Kitapları", Marife Dini Araştırmalar Dergisi 1 / 2 (Ekim 2001), s.179-186.
- Muhammet Yılmaz, "Sadreddin Konevi'nin Huzurunda Okunan İbnü'l-Esir'in Cami'ü'l-usûl Adh Eserinin Semâ Kayıtları", Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (ÇÜİFD) 13 / 2 (Haziran 2013): 1-19;
- Mustafa Celil Altuntas, Osmanlı İlim Geleneğinde Buhârîhânlık, Selçuk Üniversitesi SBE Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya 2010
- Mustafa Celil Altuntas,, "Osmanlı İlim Geleneğinde Buhârîhânlık", Hadis Tetkikleri Dergisi, 2010, yıl 8, sy. 2, s. 33-67.
- Nebi Bozkurt, "Darülhadis", TDV İslam Ansiklopedisi, c.8, s.528.
- Nuri Tuğlu, Konyalı Mehmed Vehbi Efendi ve Sahih-i Buhârî Tercümesi Üzerine Muhtasar Bir Değerlendirme, İ.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi Güz 2017/8(2) 41-58
- Şeyh Ahmed Ziya Efendi, "İcazet", Koyunoğlu no: 37.023.
- Veli Sabri Uyar, Hattatlar Armağanı, Konya, Mayıs Haziran 1949, sy.127-128, s.33; Ekim Aralık 1947, sy.108-110, s.8; Mart-Nisan 1949, sy. 125-126, s.20 s.15; sy.116-117, s.55-56.
- Veli Sabri Uyar, Konya Bilginleri Konya, Ekim-Kasım 1948, sy.121-122, s.42; sy.129, s. 44, 48; Mayıs-Haziran 1950, sy.139-140, s.5.
- Yaşar Sarıkaya, Ebû Sâid el-Hâdimî, İstanbul, 2008.
- Yeni Konya, 2 Mart 1951; 10 Aralık 1956.
- Yusuf Küçükdağ, "Konya'da Osmanlı Döneminde İnşa Edilen Darülhadisler, Vakıfları ve Vakfiyeleri", Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi, Konya, Ekim 2018, sy.1, s.1-31.

Prof. Dr.
Saim
SAKAOĞLU

KONYA'DA ASKERLİĞİNİ YAPAN BİR TÜRK EDEBİYATI PROFESÖRÜ: DOKTORA HOCAM PROF. DR. MEHMET KAPLAN (ÖLÜMÜNÜN 36. YILINDA)

Devlet okuluna öğrenci olarak kayıt olmamın tarihi Eylül 1946'dır. Demek oluyor ki öğrenciliğimin başlamasının üzerinden tam tamına 76 yıl geçmiş. Bu dönem, merhume ilkokul öğretmenim ve beni beş yıl boyunca okutan Zekiye İzgi ile başlamıştı. Konya Lisesi'nin orta ve lise kısımlarından da diploma aldıktan sonra İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü ile Çapa Yüksek Öğretmen Okulu'ndan da birer diploma almaya hak kazanmıştım.

Bu uzun dönemde pek çok öğretmen den bilgi aldım, hayatı öğrendim. Bunlardan bazıları ile ilgili olarak makaleler yazdım (Zekiye İzgi, Ali Rıza Nalçacı), konferanslar verdim (Reşid Rahmeti Arat, Cahit Öztelli, Mehmet Kaplan) ve ansiklopedi maddesi (Kemal Or, Cahit Öztelli) yazdım. Bazıları ile de topluca eğilerek saygıyı dile getirdik.

Bunca yazıdan birinin adını hatırlatarak devam ediyoruz: **Hocaya Saygı**. (Aşağıdaki listemizde bu yazımızı de bulacaksınız.) Orada bir hocamızı, Prof. Kaplan'ı ölümünün 10. yılında şehrimizde anmamızı dile getirmiştik. Hepsini İstanbul Üniversitesi'nden Prof. Kaplan'ın öğrencisi olan, o günlerde doçent olan günümüzün emekli profesörleri olan Mehmet Tekin ile Mustafa Özcan ile biz katılmıştık.

Aslında bizim de vefasından duyulanmış öğrencilerimiz vardır, hem de sayılamayacak kadar çoktur. Ama unutulmasın bir sepetteki onlarca elmanın/yumurtanın/armudun arasında bir tane de olsa çürüğüne rastlanabilir. Bizim sepetteki çürük elmaların/yumurtaların/armutların sayısını ben bilmiyorum ama onlar kendilerini biliyorlar. Ölenlere rahmet dilemem gerekir mi, bilmem. Hayatta kalanı var mı, onu da bilmiyorum. Ama varsa onlara şimdilik bir diyeceğim yoktur.

Bu yazı son derece farklı bir ortamda hazırlandı. Üç ana başlık altında; bir hatıra, Prof. Kaplan hakkında yazdıklarımız listesi

ve belki de ilk defa böyle bir yazıda karşılaşılabileceğiniz hocanızla ilgili bazı rüyalarımızı göreceksiniz.

Hocamızın askerlik hayatı ile ilgili pek az bilgi bulabildim. Bunların ilkinde, bir zamanlar asistanı ve meslektaşısı olan Prof. Dr. Ömer Faruk Akün şöyle anlatmaktadır:

“Fakülte’de birinci sınıfta iken tanıştığımız Mehmed Kaplan, ertesi sene yedek subaylık hizmetiyle iki buçuk sene kadar ayrılmış, mezun olacağımız sırada dönebilmişti. Kendisi ile asıl irtibat ve yakınlık bu devrede başlar.”

Merhum Akün’ün fakülteye öğrenci olarak başlamasının tarihi 1943 yılı sonbaharıdır.

Prof. Akün ile yapılan bir görüşmede doktora öğrencisi Yrd. Doç. Dr. Erol Ülgen’in yazısında da şu satırları alıyorum:

“Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü ikinci sınıf öğrencisi iken vakit buldukça...”

“Yeni Türk Edebiyatı derslerinin hocası asistan Dr. Mehmet Kaplan’dır.”

“Daha sonra Mehmet Kaplan doçent olur, fakat askere gider. Kaplan hocadan ancak bir sene ders görebilir.”

“Mezun olmaya yakın bir zamanda Mehmet Kaplan hoca askerlik hizmetini tamamlayarak fakülteye döner.” (Erol Ülgen, “Türklük Bilimi ve Türk Edebiyatı Tarihine Adanan Bir Ömür: Prof. Dr. Ömer Faruk Akün”, *TÜBAR*, XIX/2006, Bahar, 29-30. Yazının tamamı: 11-73)

26 Haziran 2022 tarihinde, Kayseri’de, hocamız Prof. Dr. Mehmet Kaplan hakkında bir konferans veren vefalı öğrencisi değerli arkadaşımız Prof. Dr. Zeynep Kerman, Sabancı Kültür Merkezi’nde hocamızı anlatmıştır. Bu konferansın genel ağdan dinlediğimiz bir bölümünde sayın konuşmacı, şu anlama gelen bir cümle kurmuştu:

Hocamız, 1944-1949 yılları arasında İstanbul Küçük Çekmece’de ve Konya’da Askeri Orta Okul’da yedek subaylık görevini yerine

getirmiştir.

Görülüyorki Prof. Akün'ün verdiği bilgiler süreyi iki buçuk sene kadar olarak değerlendirilmelidir. Ancak Prof. Kerman'ın verdiği süre, 1944-1949 arasındır ki en azından dört tam yıl edebilir.

Prof. Dr. Hakan Behçet Sazyek de, *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*'deki Mehmet Kaplan maddesinde konuya şu cümle ile eğilir. "1944-1946 yıllarında askerlik görevini öğretmen olarak yerine getirdi."

Askerlik süresi, benim hatırlayabildiğim yıllarda üç yıl idi. Rahmetli ağabeyim Hasan Sakaoğlu da görevini bu süre içinde yapmıştı. Neyse, ileride Prof. Kaplan hakkında yeni çalışmalar yapacak olanlar konuya yeniden eğilmek zorunda kalacaklardır.

Prof. Kaplan'ın fotoğraf arşivinde askerlik dönemiyle ilgili kaç fotoğrafı olduğunu bilmemiz elbette mümkün değildir. Biri Prof. Kaplan Bey'in, öbürü benim iki vefalı öğrencimiz geçtiğimiz yıllarda çok güzel bir kitap hazırladılar. *Mehmet Kaplan* (editörler: İnci Enginün ve Yakup Çelik), Ankara 2013, 590 s. T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı yayını. Kitapta, bir bölümü öğrencisi olmak üzere 41 kalem sahibinin Prof. Kaplan ile ilgili yazıları yer almaktadır.

Bu kitabımızın konumuzla ilgisine gelince... Onlarca fotoğrafın serpiştirildiği kitaptaki iki fotoğraf hocamızın askerlik hayatıyla ilgilidir. İkisini de buraya alıyoruz. Bunlardan ilki, onun üniformalı bir tür vesikalık fotoğrafı, öbürü ise, *Konya'da asker-*

liğini yaparken öğrencileriyle alt başlığıyla verilen toplu fotoğrafıdır.

Yıllarca önce eski tarihli Konya gazetelerini gözden geçirirken küçük bir haber ilgimi çekmişti. Ne yazık ki not almamışım. Başlık, galiba şöyleydi: *Dr. Mehmet Kaplan şehrimizde konferans verdi.* Ancak konuyu da kesin olarak hatırlayamadım. Acaba bu konferans Prof. Kaplan'ın Konya'daki askerlik günlerinde verilmiş olabilir mi?

Gelelim üç ana başlığa...

I. HOCAMLA İLGİLİ İLK HATIRAM

Prof. Kaplan ile ilgili olarak değişik ortamlarda anlattığımız veya yazıya döktüğümüz pek çok hatıramız vardır. Onunla ilgili bir dosya hazırlayan *Edebice* dergisi için gönderdiğimiz yazımda yer alan hatıralarımdan ilkinin bir de buraya almayı uygun buldum.

TEKST SINAVIMDA ONUNLA İDİM

Bizim dönemlerin öğrencileri, Bölümden diploma alabilmesi için toplam yedi sınavı girmek zorunda idik. Bunlardan biri de Tekst adını taşıyor. İkinci sınıfın sonunda girdiğimiz bu dersin özelliği şu idi: Bütün öğrenciler, lise öğrencilik yıllarından getirdikleri yabancı dilde yazılmış bir makalenin bölümünü veya ansiklopedi maddesinden bir bölümünü dilimize aktarmak.

Koridordaki dershanenin kocaman masaları etrafında aralıklarla oturmuş birkaç

hoca... Onlardan biri de Prof. Kaplan... Şans bu ya, ben Prof. Kaplan'a düşüyorum. Karşımdayım. Masanın üstündeki kitaplardan, hem de kocaman olanlardan birini alıyor. Sayfaları çeviriyor ve açtığı bir sayfadaki bir maddeyi işaret ederek birkaç satırlık bölümü göstererek orayı çevirmemi işaret ediyor. O kocaman kitap ne mi acaba? O dönemin tek İslam Ansiklopedisi... Bakanlığın, 'Leyden tab'ı esas tutularak telif, tâdil, ikmâl ve tercüme suretiyle' diye tanımladığı ciltlerden biri. Cildin kaçınıcı olduğunu hatırlamıyorum da maddeyi hiç unutamıyorum: *mirâhûr*. Hocam çevirimi beğendi ve hocamla gireceğim bundan sonraki üç sınavın da kapısını açıvermişti.

Yıllar sonraki yeni bir baskıda bu madde ile ilgili şu bilgiye ulaştım. Maddemiz, 8. Ciltte (Mescid/Mzâb) yer alıyor (Eskişehir 1997, 347). Madde şu şekilde ele alınmış: *Mirâhûr*. Eski Ankaralılar hatırlayacaklardır. Şehrin merkezinde, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nin karşısında bir dere akardı da adı İmrâhor idi. Yani *Mirâhûr*'un halk ağzında aldığı şekil.

Öbür üç sınava gelince... Üçüncü yılın sonunda girdiğim, Yeni Türk Edebiyatı Sertifikası Sınavı (yazılı ve sözlü) ve Doktora Sınavı.

II. HOCAMLA İLGİLİ YAYINLARIMI

Prof. Kaplan ile ilgili pek çok yazı kaleme aldım. Bu konu ile öbür arkadaşlarımıza da öncü ve örnek olmak istedim. Ne yazık ki izimizden gelenler olmadı. Aşağıda bu yayınlarımız bir düzen içinde sizlere sunulacaktır.

A. TÜRK KÜLTÜRÜ DERGİSİNDEKİ DİZİ YAZILARIM

1. "Prof. Dr. Mehmet Kaplan ve Kadirli-li Âşık Halil Karabulut'a Mektupları", **Türk Kültürü**, 36 (417), Ocak 1998,11-14.

bk. "Prof. Mehmet Kaplan ve Kadirli'li Âşık Halil Karabulut", **Türk Edebiyatı**, 26 (291), Ocak 1998, 19-20.

2. "Yavaş Yavaş Tanıdığım Hocam: Prof. Mehmet Kaplan", **Türk Kültürü**, 37 (429), Ocak 1999, 15-18.

Asteğmen Kaplan

3. "Ölümünün 14. Yılında Prof. Kaplan: Prof. Kaplan'ın Öğrencisi Dr. Sakaoglu'na Bir Mektubu", **Türk Kültürü**, 38 (441), Ocak 2000, 12-17.

4. "Ölümünün 15. Yılında Prof. Kaplan: Prof. Kaplan'ın Çeşitli Konulardaki Görüşleri", **Türk Kültürü**, 39 (453), Ocak 2001, 4-9.

5. "Ölümünün 16. Yılında Prof. Kaplan: Hocam Kaplan'a Dair Bir Eser", **Türk Kültürü**, 40 (465), Ocak 2002, 45-48.

Not: Z. Kerman ve İ. Enginün'ün hazırladıkları, **Mehmet Kaplan / Hayatı ve Eserleri** (İstanbul 2000) adlı eser tanıtılmıştır.

6. "Ölümünün 17. Yılında Prof. Kaplan: Hocam Kaplan'dan Hatıralar", **Türk Kültürü**, 41 (477-478), Ocak-Şubat 2003, 12-16.

7. "Bir Hoca, Bir Ağabey: Prof. Kaplan ile Prof Okay", **Türk Kültürü**, 42 (489-490), Ocak-Şubat 2004, 449-452.

8. "Prof. Kaplan'ın Prof. Okay'a Gönderdiği Mektuplarda Bir Halk Edebiyatı Araştırmacısı ve Türk Halk Edebiyatı", **Türk Kültürü**, 43 (501-502), Ocak-Şubat 2005, 19-23.bk. **Merhaba / Akademik Sayfalar**, 5 (4), 02 Şubat 2005, 36-37.

9. "Prof. Kaplan'a Mektup", **Türk Kültürü**, 44 (511-512), Ocak-Şubat 2006, 5-9.

NOT: Dergi bu sayısıyla yayınına son verdiği için dizimizin devamı getirilemedi.

B. HAKKINDA HAZIRLANAN Kİ-TAPLARDAKİ YAZILARIM

1. "Abdülhak Hamid'in Sabr ü Sebat Adlı Eserinde Atasözleri ve Deyimler", **Mehmet Kaplan'a Armağan**, İstanbul 1984, 221-246.

2. "Karacaoğlan'ın Edebiyatımızdaki Yeri", **Mehmet Kaplan İçin**, Ankara 1988, 201-210.

Not: 21 Aralık 1988 tarihinde Çukurova Üniversitesi Rektörlüğü tarafından düzenlenen *Karacaoğlan'ı Anma Günü*'nde verilen konferansın metnidir.

3. "Türk Halk Edebiyatına Kol Kanat Geren Bilgin: Prof. Dr. Mehmet Kaplan",

Mehmet Kaplan, Ankara 2013,159-

170. T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayını, Armağan Kitaplar Dizisi: 43.

C. ÖBÜR YAYINLARDAKİ YAZILARIM

1. "Halk Edebiyatımız ve Prof. Kaplan", **Türk Edebiyatı**, (149), Mart 1986, 35.

2. "Profesör Gözüyle: Ölümünün 10. Yılında Prof. Dr. Mehmet Kaplan'ı Anarken", **Yeni Konya**, 15 Ocak 1996, bk. **Çağrı**, 40 (436), Mart 1996, 12.

3. "Ölümünün 20. Yılında Prof. Dr. Mehmet Kaplan", **Merhaba / Akademik Sayfalar**, 5 (4), 02 Şubat 2005, 36-37.

4. "Hocaya Saygı", **Merhaba / Akademik Sayfalar**, 9 (2), 28 Ocak 2008, 49-50.

5. "Ölümünün 21. Yılında Mehmet Kaplan: Mehmet Kaplan'a Veda", **Merhaba / Akademik Sayfalar**, 9 (2), 28 Ocak 2008, 50-54.

6. "Erzurum'un Bir Mehmet Kaplan'ı Vardı", **Beyazşehir Palandöken**, 23, Temmuz-Ağustos 2017, 8-15.

NOT: "Prof. Dr. Mehmet Kaplan beyefendi doktora hocamdı.", **Edebice**, 7 (32), Güz 2022, 15-19 Prof. Dr.

III. RÜYALARIMDAKİ KAPLAN HOCA

Bilmem sizler hangi sıklıkla rüya görürsünüz. Benim rüya görmelerim bazen çok sık oluyor. Öncelikle şunu belirtmeliyim. Ben rüyalarımı genellikle sabaha karşı görüyorum. Bu belki başkaları için de geçerlidir. Bazen arka arkaya ki üç rüya gördüğüm de olur. Bu toplu (!) rüyaların bir özelliği de vardır: Bu rüyaların ikisi veya üçü de aynı konu ile ilgili. Demem o ki bir olay üç rüyaya dağıtılmış gibidir.

Bazı rüyalarım, benim sıradan diye adlandırdığım rüyalar. Ne olaylar benim hayatımdan izler taşır, ne de kahramanlarını tanıdım. İşte, öylesine rüyalar.

Bazı rüyalarım günlük olaylarla ilgili değilse de yakın zamanların olayları ile örülmüştür. Kahraman olarak da hep sevdiğimle ilgilidir. Kısacası o güzel insanlar ve ben rüyalarımın kahramanlarıyız. Kahramanları arasında, ailemizin büyüklerinden annem ve ağabeyim ilk sırada yer alıyor. Hayatta olanlardan eşim Yurdanur Hanım ile kızlarım Selcen ve Seren Hanımlar, bilim arkadaşlarım Nail Tan ve Hayrettin İvgin Beyler, üçüncü dayımın üçüncü oğlu Sıtkı Köseoğlu, vb. yer alıyor. Mekânlar arasına ise artık tarih olan çocuğumun cenneti olarak kabul ettiğim evimiz ve bahçemiz, yıllarca babam ve ağabeyim tarafından iş

yeri olarak kullanılan Tellal Pazarı, vb. bu arada sayabiliriz.

İşte onlardan bazıları:

Bugün 07 Ağustos 2012 Salı... Pazartesiye salıya bağlayan gece rüyamda kimi görsem dersiniz? Doktora hocam merhum Prof. Dr. Mehmet Kaplan'ı görmeyeyim mi... Ben rüyalarımı hep sabaha karşı görürüm, bu sefer de öyle oldu.

Birinci kare... Konya'da, yeni oluşturulan mahallemiz Çaybaşı'nın Karakurt Caddesi üzerindeki Selbes Çeşme ile Yoluçuoğlu Camii'nin yanındayız. Caddeyi kesen sokaklardan doğudaki Kosova, batıdaki ise Şair Ceylani adlarını taşımaktadır. Camiinin yanında üç dört katlı bir bina... En üst kattaki pencerelerden birinin önünde tanımadığım bir ihtiyar oturuyor. Aşağıdan onunla iştahlaşıyoruz. Sonra o karşısına bakıyor, biriyle konuşuyor. Daha sonra o ikinci kişi de aşağıya bakıyor. Aaa, o da ne! Kaplan Hocam. Gülmeyerek camin arkasından el sallıyor. Ancak camı açıp da konuşmuyor. Herhâlde mevsimlerden kış olmalı. Uyanıyorum, 'Hayırdın inşallah' deyip uykuya kaldığım yerden devam ediyorum.

Derken bir 'Kaplan'lı rüya' daha... Aynı mekân, ancak Hocam aşağıya inmiş; dört yol ağzında konuşuyoruz. Yanımızda bir kişi daha var ama onu tanıımıyorum. Neler konuştuğumuza gelince... Bilirsiniz, sizin de başınıza gelmiştir. Rüyalar uyanma anlarında daha nettir de sonradan birilerine anlatmaya ya da benim gibi yazmaya başlayınca hatırlanmaz olur; bu rüya da aynen öyle oldu!

Kaplan Hocamız yedek subaylığını Konya'da, Astsubay Okulu'nda yapmış, o dönemde Konya'mızda konferanslar vermiş. 1970'lerden sonra da Türkiye Âşıklar Bayramlarının jürilerinde yer almış.

Beni asıl ilgilendiren konu ise, 02 Ocak 2012 tarihinde Prof. Dr. İnci Enginün ile Erzurum'dan öğrencim (lisans tezini benimle hazırlamıştı.) Prof. Dr. Yakup Çelik'in, bu yıl hazırlanacak olan bir Kaplan kitabına, benden de, onun halk edebiyatı cephesini anlatan bir yazı istemeleri idi. Yazımı, süresinden bir ay önce, 18 Haziran 2012'de göndermiştim. Ama gönderememişler. Meğer, 'Yazıyı gönderiyorum, eklidir.' Kısmi gitmiş, makalem gitmemiş! Hem Prof. Enginün'e hem de

Prof. Çelik'e... Acaba bu rüyalarımınla Hocam beni uyanıyor olmasın?

İkinci görüşmemizdeki konuşmanın konusu sanki bir konuda öğüt gibiydi. İlerleyen aylarda hatırlayabilirsem elbette yazacağı (Ne yazık ki bu mektubu son defa gözden geçiriyorum, hatırlayamadım: 12 Ocak 2013).

12 Eylül 2013 Perşembe... Erdemli'deyim. Bilemediğim bir mekân... Yanımda vefalı öğrencim Prof. Dr. Ali Berat Alptekin var. Biraz sonra Prof. Dr. Mehmet Kaplan geliyor. Elini öpüyoruz. Önünde bulunduğumuz binaya gireceğiz ama kapı açılmıyor. Tabii biz de giremiyoruz. Bu arada uyanıyorum. Rüyamı anlattığım eşim, 'İyi ki o kapı açılmamış.' diyerek el altından bir yorum getirdi.

Yıl bitiyor, rüyalar bitmiyor. Bütün bu rüyaları bir 'muabbir emmi'ye (rüya yorumcusu amca) anlatmam gerekiyor galiba... Nedir bu yahu, millet rüyaya hasret, biz rüyasız hafta geçirmiyoruz. 10-11 Aralık 2013, salıyı çarşambaya bağlayan gece, sabaha karşı. İzmir'deyim. Rüya ise Konya'da geçiyor. Eşim Yurdanur Hanım'la bir yerden geliyoruz. Geçmekte olduğumuz yer Dedemoğlu Mahallesi'nin Han Sokağı... Çocukluğumda büyük dayım Murat Köseoğlu bu sokakta otururdu. Sonradan onun evini ortanca dayım Hacı İsmail Köseoğlu aldı. Onun için o sokağı çok iyi biliyorum. O yıllarda Topal Hâkim diye bilinen zatın oturduğu evin yerine birkaç katlı bir yapı kondurulmuş. Prof. Dr. İnci Enginün de oradaki bir dairede kalıyormuş. Eşimle ziyaret ediyoruz. Çahşıyormuş. Uzunca bir sohbet ve tabii uyanma... Bu rüya için söyleyeceğim birkaç cümle var, 'muabbir emmime' yardımcı olabilir. Dün akşam, bu mektubumun sonundaki '2013/Yazılarım ve Toplantılar' planımı incelerken Mehmet Kaplan ile ilgili 9. maddedeki makalemin yanına, 'Telifi bile geldi, ya kendisi?' notunu düşmüştüm. 'Acaba diyorum, bu satırlar rüyamı tetiklemiş olabilir mi?' Çünkü bu kitabı Prof. Enginün ile öğrencim Prof. Yakup Çelik birlikte hazırlamışlardı da... Hayırdır inşallah (Son günler: Bugün 21 Aralık 2013 Cumartesi, saat 11.00. Biraz önce PTT Kargo'dan Mehmet Kaplan kitabı geldi.)

Galiba bu kadar rüya yeterlidir. Bakalım zaman ne gösterecek.